

TEHCİR Mİ, İZMİR Mİ, AŞKALE Mİ? BİR FOTOĞRAFIN MAKÛS SERÛVENİ

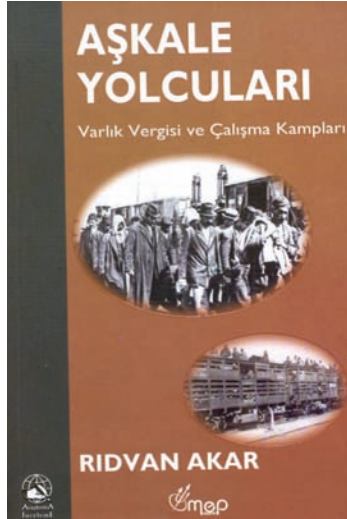
RIFAT N. BALI

Agos gazetesinin 25 Nisan 2008 tarihli nüshasının ilk sayfasındaki fotoğraf, meçhul bir yere götürülmekte olan bir erkek kafilesini göstermekte. Aynı fotoğrafın geri planında da iki tren vagonu görülmekte. Gazetede fotoğrafla ilgili herhangi bir açıklama yok, kaynak da belirtilmemiş. Fotoğrafın yayınlandığı Agos gazetesinin ilk sayfası, taşıdığı tarihten de anlaşılacağı üzere, 24 Nisan 1915 tarihinde başlayan ve "büyük felaket" ile sona eren Ermeni Tehciri'ni anan sayının ilk sayfası.

Agos gazetesinin 25 Nisan 2008 tarihli ön sayfası.

Türk basın ve yayın âleminin fotoğraflarla sorunlu bir ilişkisi vardır. Sorunlu olmasının nedeni ise haberi yazan muhabir ve/veya haberin yer aldığı sayfa editörünün "kuru bir haber" olmaması için konuyla ilgili olarak sayfaya yerleştirdiği fotoğrafın, görüntü olarak bahsi geçen olayı andırırsa bile kimi zaman konuyla uzaktan yakından ilgisinin olmamasıdır. Örneğin kırklı yıllarda Türk ka-

rasularından geçip Filistin'e Yahudi mültecileri taşıyan Struma gemisi söz konusu olduğunda, doğrudan o gemiye ait bir fotoğraf yerine Yahudi mültecileri taşıyan herhangi bir geminin fotoğrafı pekâlâ kullanılabilir. Benzer şekilde yirmili, otuzlu, kırklı yılların Türk basınında yer almış fotoğrafları günümüz teknolojisiyle yeniden fotoğraflamak, sonradan bu görüntülerin hangi dergi veya gazeteden alındığını ve tarihini belirtmeden "şahsi arşiv" ibaresiyle herhangi bir yazıda kullanmak son derece kanıksanmış ve olağanlaşmış bir davranış tarzı.

Bütün bunları yazmamın sebebi, yakın tarihte ikinci kez önüme çıkan bir "kafile fotoğrafı". Bu fotoğraf Agos gazetesinin 25 Nisan 2008 tarihli nüshasının ilk sayfasında yer almakta ve meçhul bir yere götürülmekte olan bir erkek kafilesini göstermektedir. Aynı fotoğrafın geri planında da iki tren vagonu görülmekte. Gazetede fotoğrafla ilgili herhangi bir açıklama yok, kaynak da belirtilmemiş. Fotoğrafın yayınlandığı Agos gazetesinin ilk sayfası, taşıdığı tarihten de anlaşılacağı üzere, 24 Nisan 1915 tarihinde başlayan ve "büyük felaket" ile sona eren Ermeni Tehciri'ni anan sayının ilk sayfası. İşte bu nedenle, gazetenin ilk sayfasında bu "kafile fotoğrafı"na yer verilmiş. Dolayısıyla herhangi bir açıklama verilmemiş olan bu fotoğrafın tehcir edilmekte olan Ermeni erkekleri resmettiği varsayılmakta.

Mamafih görsel hafızası kuvvetli herhangi bir okur için bu fotoğraf, tehcir edilmekte olan Ermeni erkekleri değil, tam aksine, 1943 yılında Varlık Vergisi Kanunu'nun ayrımcı tatbikatı sonucu kendilerine tahakkuk ettirilen vergileri ödeyemedikleri için Aşkale'ye zorunlu çalışmaya gönderilen gayrimüslim mükellef-

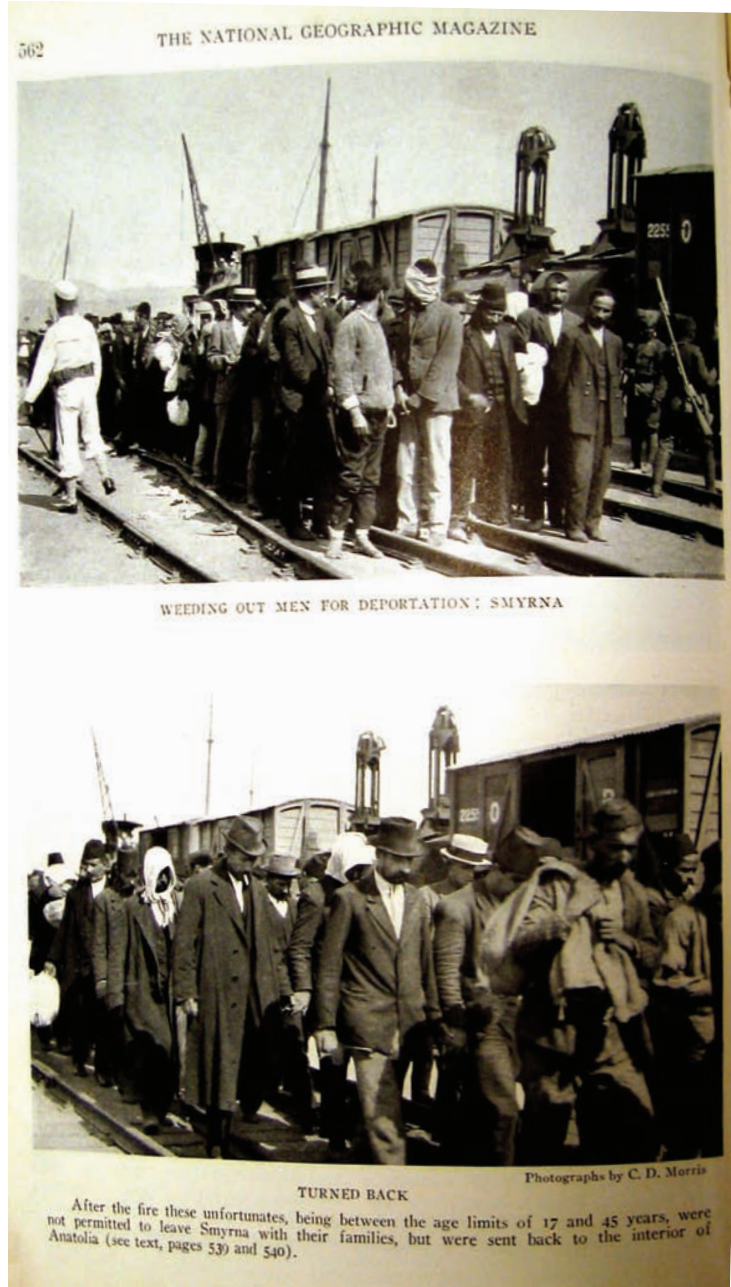
leri hatırlatmakta. Bunun sebebi de Rıdvan Akar'ın 2006 yılında üçüncü baskısı yayımlanan *Aşkale Yolcuları Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları* kitabının kapağında kullanılan iki fotoğraftan birisinin bu kafiye fotoğrafı olması. Ancak bu da doğru değil.

2006 yılında *Mütefferika* dergisinde yayınladığım makalede¹ kanıtladığım üzere, söz konusu fotoğraftaki kafiye ne Aşkale'ye sevk edilmekte olan gayrimüslim erkekler, ne de tehcir edilmekte olan Ermeni erkekler. Söz konusu fotoğraf 1922 yılında çekilmiş. Fotoğrafta yer alanlar, İzmir'in Yunan Ordusu'nun işgalinden kurtuluşundan sonra Türk Ordusu'nun 17 ila 45 yaşları arasındaki İzmirli Rum erkekleri Anadolu'nun içlerine tehcir etmeye karar vermesi üzerine Anadolu'ya sevk edilmekte olan Rum erkekler. Fotoğraf *The National Geographic Magazine*'in Kasım 1925 sayısında yayınlanmıştı.² İnternet ortamında da mevcut olan aynı fotoğrafın künyesinde "İzmir 1922, Tren ile tehcir" ibaresi açıklıkla belirtilmekte.³

Agos gazetesinin böylesine ciddi bir yanlışlığı nasıl yaptığını ve de ilerleyen zaman içinde gazete çalışanlarının ya da okurların bu yanlışlığı nasıl olup da fark etmediklerini izah etmeye çalışmadan önce, bunun hem önemsenmeyecek bir yanlışlık olmadığını hem de yazıya eşlik eden fotoğrafın söz konusu vaka ile uzaktan yakından ilgisi olmadığını bir daha hatırlatmak lazım. Dahası, gerek Ermeni Tehciri, gerekse Varlık Vergisi konularında kolaylıkla erişilebilecek çok sayıda görüntü olmasına rağmen hem Agos gazetesinin, hem de Rıdvan Akar'ın kitabını yayınlayan Mephisto Yayınları'nın özellikle bu erkek kafiyesi fotoğrafını neden seçmiş olduğu da bir muamma.

SONUÇ

Bu mükerrer hataya getirilebilecek tek izah, seksenli yıllardan itibaren Türk toplumuna hâkim olan "gazete kültürü"nü Türkiye'nin kültür âlemini içten içe kemirip boşalttığı. Bu kültürü inşa eden gazete ve der-

gi muhabirleri, bir kısmı üniversite öğretim üyesi olan köşe yazarları, editörler ve yayın yönetmenlerinden oluşan aktörler için haftalar, aylar boyunca süren ve kılı kırk yaran ciddi araştırmalar ya imkânsız ya da fuzuli şeyler. Onun yerine internetten kolaylıkla elde edilen bilgilerle oluşturulan "inceleme" ve "araştırma" kitapları veya gene internet ortamından elde edilen fotoğraflarla haberleri "zenginleştirmek" çok daha

basit, süratli ve kolay bir yöntem. Bir diğer neden, ciddi ve yorucu araştırmalar yerine "gündemi yakalama" gibi iflah olmaz bir hastalığa yakalanmış olan basın camiasının bir fotoğrafın kaynağını araştırmak gibi "zahmetli işler" ile dimağını pek meşgul etmek istememesi. Başka bir deyimle, vasatlığın olağanlaşması ve sıradanlaşması.

RIFAT N. BALI
BAĞIMSIZ ARAŞTIRMACI

¹ Rifat N. Bali, "Tamamiyle Lüzsümsüz Bir Meşgale: Ciddi Araştırmacı Olmak", *Mütefferika*, Yaz 2006, sayı 29, s. 259-268.

² Melville Chater, "History's Greatest Trek", *The National Geographic Magazine*, Kasım 1925, Cilt

XLVIII, sayı 5, s. 533-590.

³ http://www.greeklibrary.agrino.org/projects/Smyrna1922/images/Smyrna_train_deportation_750_bg.jpg